Projekt Sjövik–Önaholm

Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

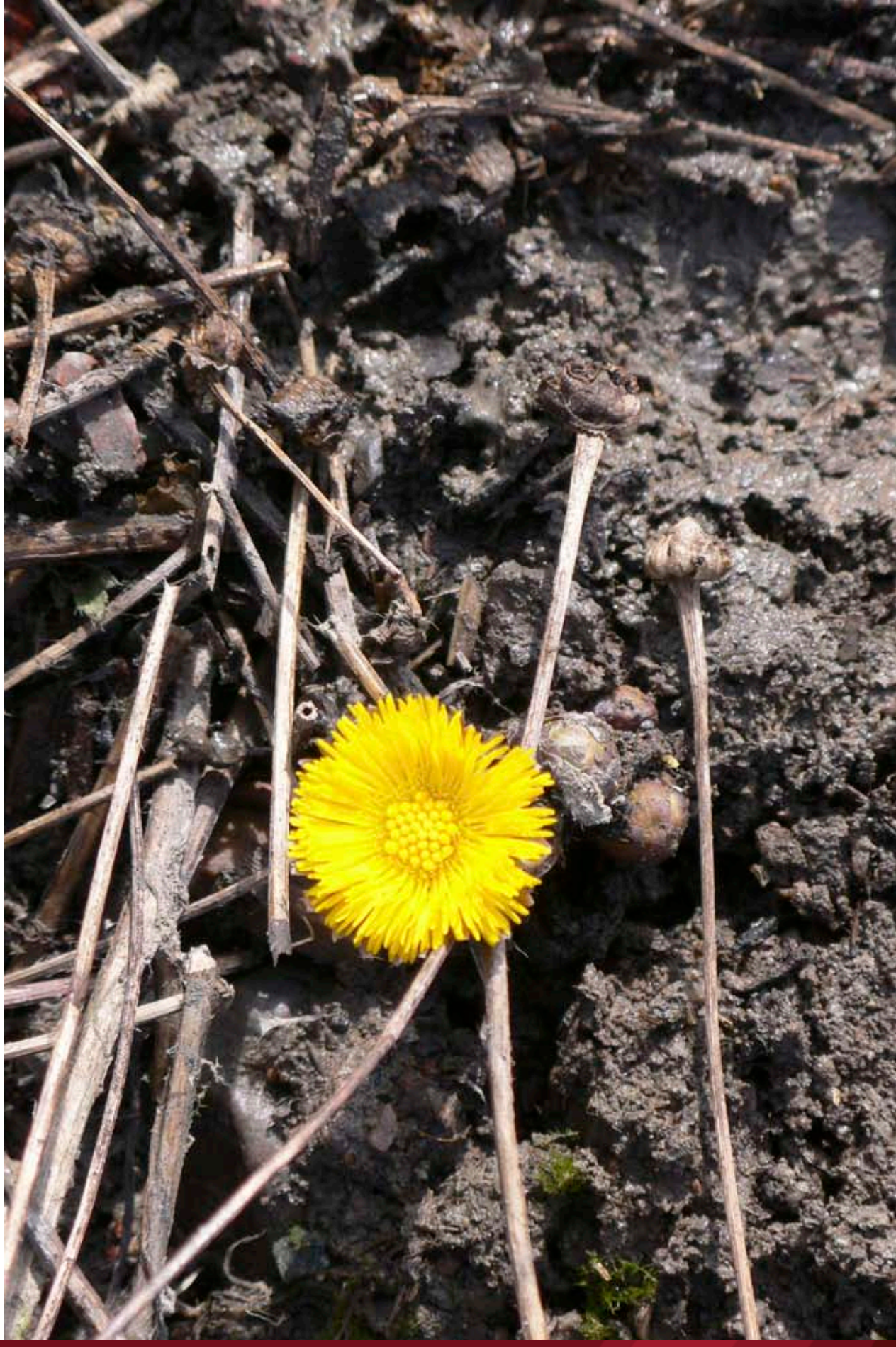

Anna Gustavsson och Maria Magnusson

Säffle
Åmål
0 10 20 30 40 50 km

Projekt Sjövik-Önaholm

Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Anna Gustavsson och Maria Magnusson

RIO KULTUR KOOPERATIV ARKEOLOGI

Projekt Sjövik-Önaholm
Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning
Kulturhistoriska rapporter 48
© Rio Kulturkooperativ 2009

Socknar, kommuner, län: Tveta socken, Säffle kommun, Värmlands län samt Åmåls socken, Åmåls kommun, Västra Götalands län
Ek. karta: 10C1f, 10C0e, 10C0f
Belägenhet i Rt-90 2,5 gon V: Norr 6555200 m, Öst 1325700 m
Höjd över havet: Cirka 55-95 meter
Beställare: Gothia Airtricity Vind AB, Box 205, 433 24 PARTILLE
Projektnummer: 0909
Projektansvarig: Annika Östlund
Fältansvarig: Anna Gustavsson
Övrig personal: Maria Magnusson
För personalens meriter hänvisas till Rio Kulturkooperativs hemsida.
Fältarbetstid: 2009-04-01 – 2009-05-27

Arkiv: Rio Kulturkooperativ
Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.
Omslagsbild: Tussilago på miljöstationen runt vilken flera verk planeras.
Orienteringskarta: Framställd av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland och Länsstyrelsen i Värmland.
Topografisk grundkarta: Tillhandahållen av beställaren. © Lantmäteriverket Gävle 2007.
Medgivande l 2007/2155 (för publicering i pappersformat). © Lantmäteriverket Gävle 2008.
Medgivande l 2008/1701 (för publicering på www.gothiavind.se)
Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Kulturkooperativ.
Redigering och layout: Optimal Press
Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND
ISSN 1652-1897

Sökord: Vindkraft, Säffle, Åmål, gränsmärken

Rio Kulturkooperativ
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.riokultur.se
rio@riokultur.se

Innehåll

Sammanfattning 5
Syfte 7
Metod 7
Utredningsområdet 7
Naturmiljö 7
Kulturmiljö 9
Resultat Naturmiljö 10
Resultat Kulturmiljö 11
Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning 12
Källor 16
Bilagor 17
1. Registrerade naturmiljöer
2. Registrerade lämningar

Projekt Sjövik-Önaholm

Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Sammanfattning

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av Gothia Airtricity Vind AB utfört en arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning inom områden för vindkraftsutbyggnad belägna inom Åmål och Tveta socknar i Åmåls och Säffle kommuner, Västra Götalands och Värmlands län. Syftet med utredningen var att utreda förekomsten av okända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdena, *se illustration 1*. Utredningen hade också i uppgift att översiktligt inventera och bedöma naturmiljöerna inom och i anslutning till utredningsområdena.

Den idag kända fornlämningsbilden gör att utredningsområdena främst kan karaktäriseras som historiska utmarksområden. Utmarken kunde bidra till försörjningen för dem som brukade dess olika resurser – tjära, järn, kol, slåtter, bete, vilt och timmer. Hur intensivt eller extensivt de nu aktuella undersökningsområdena har brukats, var en fråga som utredningen skulle studera. Även förekomsten av gravar i höjdlägen har uppmärksammats under utredningen, speciellt vid verksplatserna.

Sammantaget finns inga högre natur- eller kulturvärden i projektområdet, och om etablering sker med den hänsyn som anges i avsnittet *Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning* bedöms etableringen kunna ske utan någon större påverkan på naturmiljön och kulturlämningar i området.

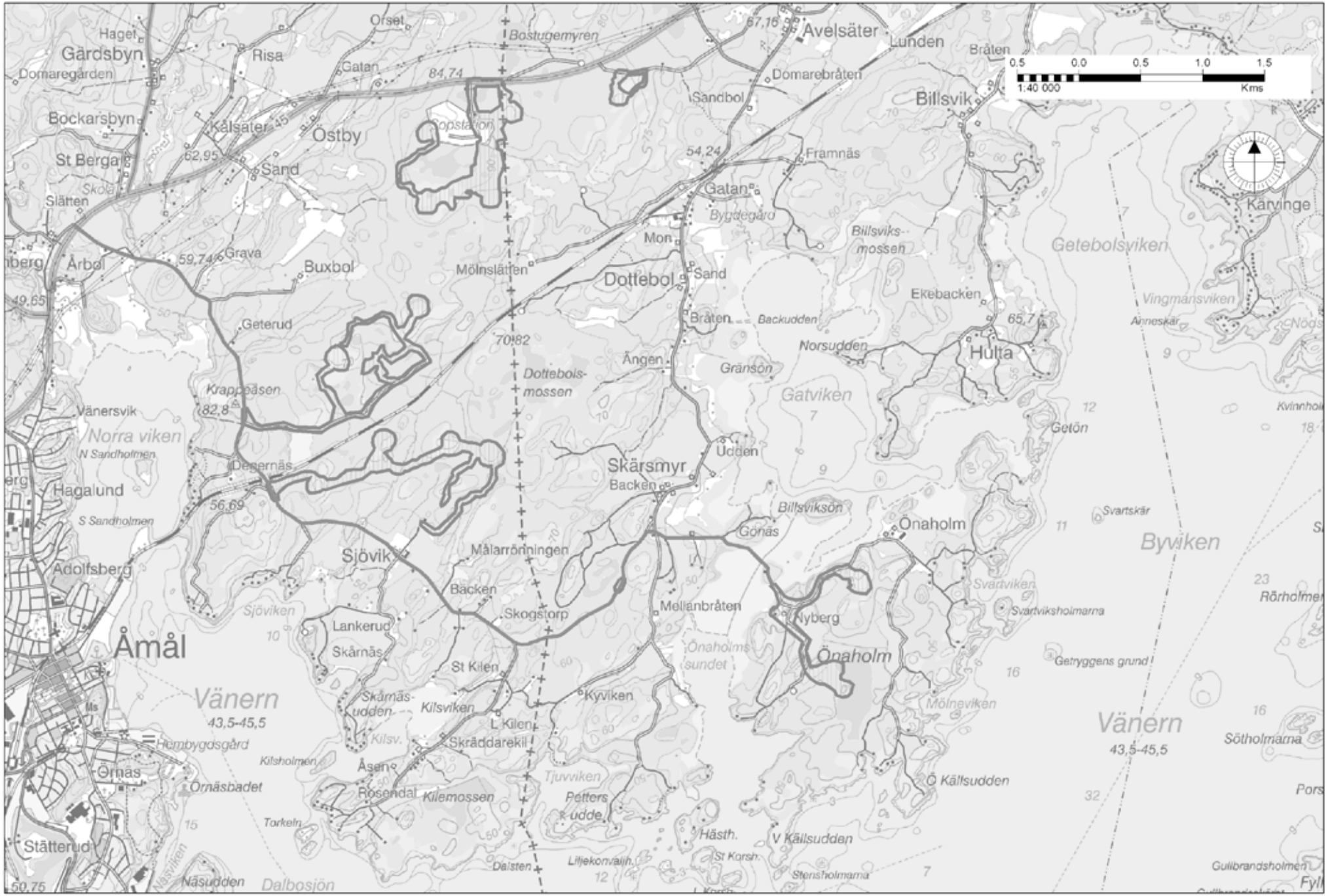

III. 1. Kartan visar utredningsområdet. De intensivt inventerade ytorna utgörs av ett område med diametern 100 meter kring varje verksplats, samt cirka 30 meters bredd längs vägsträckningarna.

Syfte

Det primära syftet med utredningen var att utreda förekomsten av okända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet, *se illustration 1*. Utredningen hade också i uppgift att översiktligt inventera och bedöma naturmiljön inom och i anslutning till utredningsområdet.

Metod

Utredningen utfördes i två faser. I fas 1 inventerades de 13 verksplatserna, i fas 2 de planerade vägsträckningarna. Vid utredningen inventerades det berörda området av arkeologerna Anna Gustavsson och Stig Swedberg. Bedömning av naturvärden har utförts av biolog Maria Magnusson. En översiktlig genomgång av äldre kartmaterial har utförts.

Som utredningsområde definieras ett område på cirka 100 meters diameter vid planerad verksplacering, och en korridor på cirka 30 meter längs planerad vägsträckning. I ett fall har även alternativ vägdragning föreslagits. Längs de bilvägar som leder in i området och som planeras användas som vägar till verken har delvis inventering till fots och delvis okulär besiktning från bil utförts.

Objekt och områden med fornlämningar, kulturhistoriska lämningar och naturvärden fotodokumenterades, beskrevs och mättes in med DGPS. De framkomna lämningarna har getts nummer 0909:1-10 i Rio Kulturkooperativs databas. Lämningarna kommer att rapporteras till FMIS.

Inventering av fåglar och övrig fauna omfattas inte av utredningen. Höstfågelsträcket har utretts separat, *Gerre 2008*.

Utredningsområdet

Utredningsområdet ligger mellan Åmål och Säffle på en udde i Vänern, söder om väg E45, *se illustration 1*. Det skiljs från Åmål av Norra Viken och i öster ligger Gatviken och Byviken. Järnvägssträckningen mellan Åmål och Säffle går över udden och genom den planerade vindparken. I norr, vid E45:an, finns en miljöstation med deponier. Vindparken är delad i två delområden: Sjövik på fastlandet och Önaholm som är en ö med vägförbindelse till fastlandet. Hela området är av riksintresse enligt miljöbalken 4:2, rörligt friluftsliv, *Länsstyrelsernas GIS-tjänst 2009*. Stora delar är också av riksintresse för friluftslivet enligt miljöbalken (MB) 3:6.

Naturmiljö

Naturmiljön i utredningsområdet domineras av barrskog som växlar mellan hällmarkstallskog och granskog på något rikare marker. Konventionellt skogsbruk bedrivs i området och bland annat öster om Buxbol finns stora hyggen. Längs Vänerns stränder finns områden med odlingslandskap, men det finns även några mindre partier med odlingsmark längre in på udden. Dokumenterade naturvärden inom den planerade vindparken och i dess närområde består främst av sumpskogsobjekt registrerade hos Skogsstyrelsen samt våtmarker. Utöver detta finns några nyckelbiotoper och naturvärden, *Skogsstyrelsen 2009*. Det finns inga naturreservat, Natura 2000- områden eller utpekade områden av riksintresse för naturvården inom utredningsområdet. Tidigare dokumenterade värden redovisas på *illustration 2*.

Vindparken är delad i två delområden: Sjövik och Önaholm, vilka skiljs åt av Önaholmssundet. Det norra delområdet vid Sjövik är barrskogsdominerat med odlingsmarker som främst ligger längs med kustlinjen. I barrskogsområdena finns en del sumpskogar, varav Dottemossen centralt på udden är den största. Vanligast är mosse- eller myrskogar med tall och kärrskogar med ett större lövinslag. I mer strandnära områden finns några naturvärdesobjekt och nyckelbiotoper. Värdena i dessa är till största delen knutna till lövträd och/eller fuktig mark, men här finns också en barrskog med urskogskvaliteter. På den del av udden som ligger i Västra Götaland finns även lövskogar som har dokumenterats i Länsstyrelsens lövskogsinventering. Objekten återfinns i klasserna 2-4 (där 1 är högst). Vid uddens vikar finns våtmarksobjekt från Våtmarksinventeringen. Våtmarkerna är av klass 2-4 (där 1 är högst) och utgörs främst av sjöstränder. Flera av dem har också ornitologiska värden.

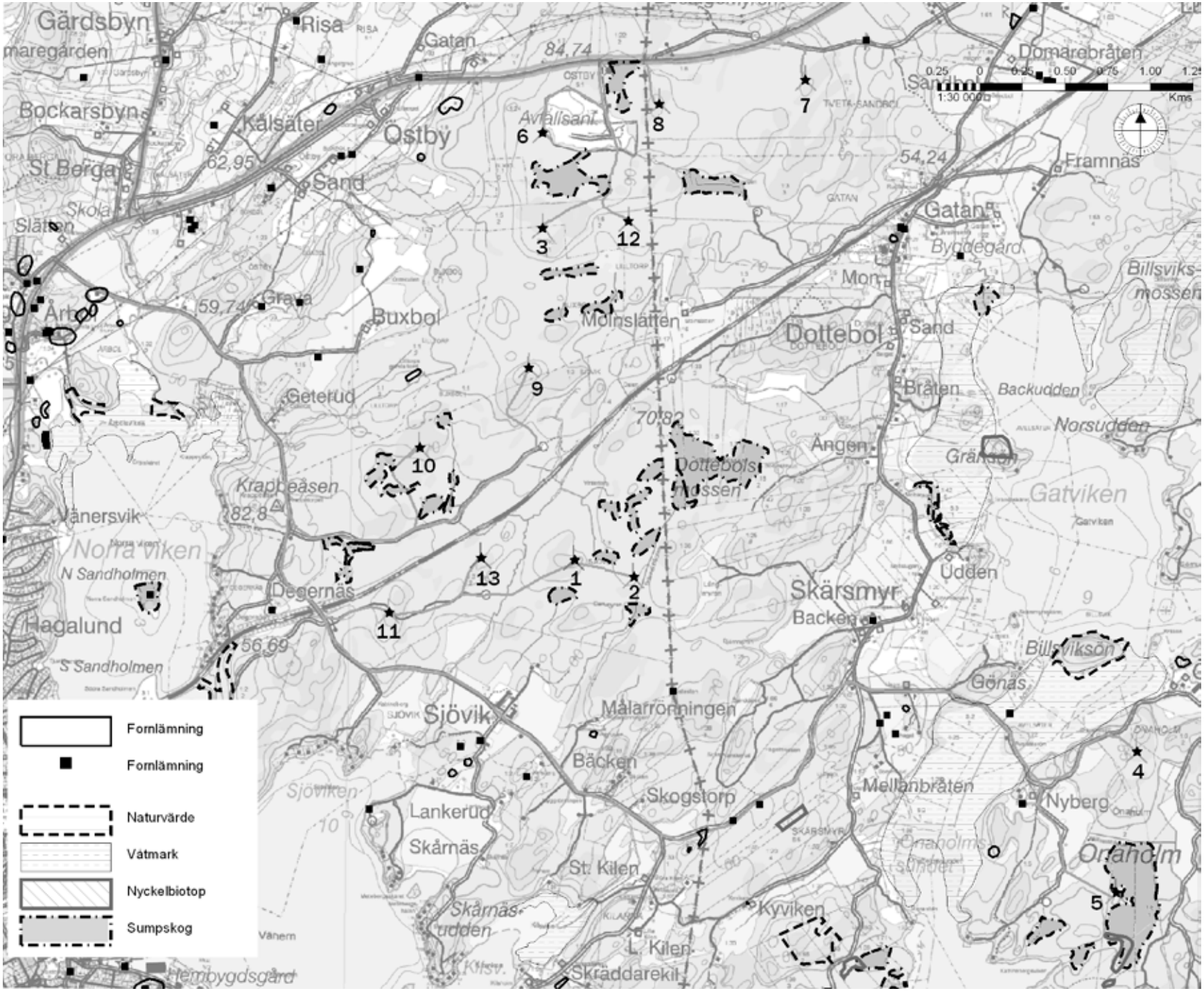

Ill. 2. Kartan visar tidigare dokumenterade naturvärden, fornlämningar och kulturlämningar. Naturvärdena utgörs av våtmarker från Våtmarksinventeringen samt nyckelbiotoper, naturvärden och sumpskogar som finns registerade hos Skogsstyrelsen.

Önaholm skiljs från fastlandet av bladvassdominerade våtmarker i Önaholmssundet. Sundet sträcker sig mellan Gatviken och Dalbosjön. Stora delar av ön är skogsmark, med mindre odlingsområden i mera strandnära lägen. Kustlinjen vid Önaholm karakteriseras av klippiga stränder med små skär utanför.

I skogsmarkerna på Önaholm finns fyra sumpskogsobjekt. Den största sumpskogen är av typen tallsumpskog. I mark- och fältskiktet dominerar vitmossor och skvattram. Sumpskogen är påverkad av dikning i den nordvästra delen. De andra två objekten är kärrskogar som domineras av klibbal och/eller glasbjörk. Tre nyckelbiotoper finns på ön: två tallsumpskogar, varav den ena utgör del av det större sumpskogsobjektet, samt en alsumpskog.

Tidigare undersökningar

En studie av höstfågelsträcket i området har utförts av Rio Kulturkooperativ, *Gerre 2008*. Denna anger att höststräcket huvudsakligen följer tre större leder vid Vänern: en på östra sidan av sjön; en söderut på Värmlandsnäs; och en led på västra sidan längs dalslandskusten. Kunskapen om sträcket i detta område är inte lika stor som för Värmlandsnäs och andra kustlokaler i Dalsland.

Fältstudierna tyder på att det sträcker fåglar genom hela utredningsområdet. I Sjöviksområdets västra del är sträcket mera utspritt och i östra delen mer koncentrerat. Önaholm verkar ligga i en sträckled med en koncentration av flyttfåglar.

Kulturmiljö

Kulturmiljön inom utredningsområdet kan till största delen närmast beskrivas som utmarksområden i skogs- och hällmark. Ett antal by/gårdstomter finns i utredningsområdets närhet. Inom utredningsområdet finns ett fåtal kända fornlämningar, till exempel en boplats och en fyndplats för två skafthålsyxor. Vid Önaholm utgörs en del av utredningsområdet av öppet odlingslandskap. I anslutning till och öster om utredningsområdet vid Önaholm finns flera stensättningar registrerade. Tidigare kända fornlämningar och kulturlämningar visas på i *illustration 2*.

Arkivhandlingar

En översiktlig genomgång av äldre kartmaterial har gjorts. Utifrån detta har konstaterats att större delen av utredningsområdet utgörs av utmarksområden.

Ill. 3. Fuktigt parti i skogsmark, längs vägdragning till verk 10. Foto mot öster.

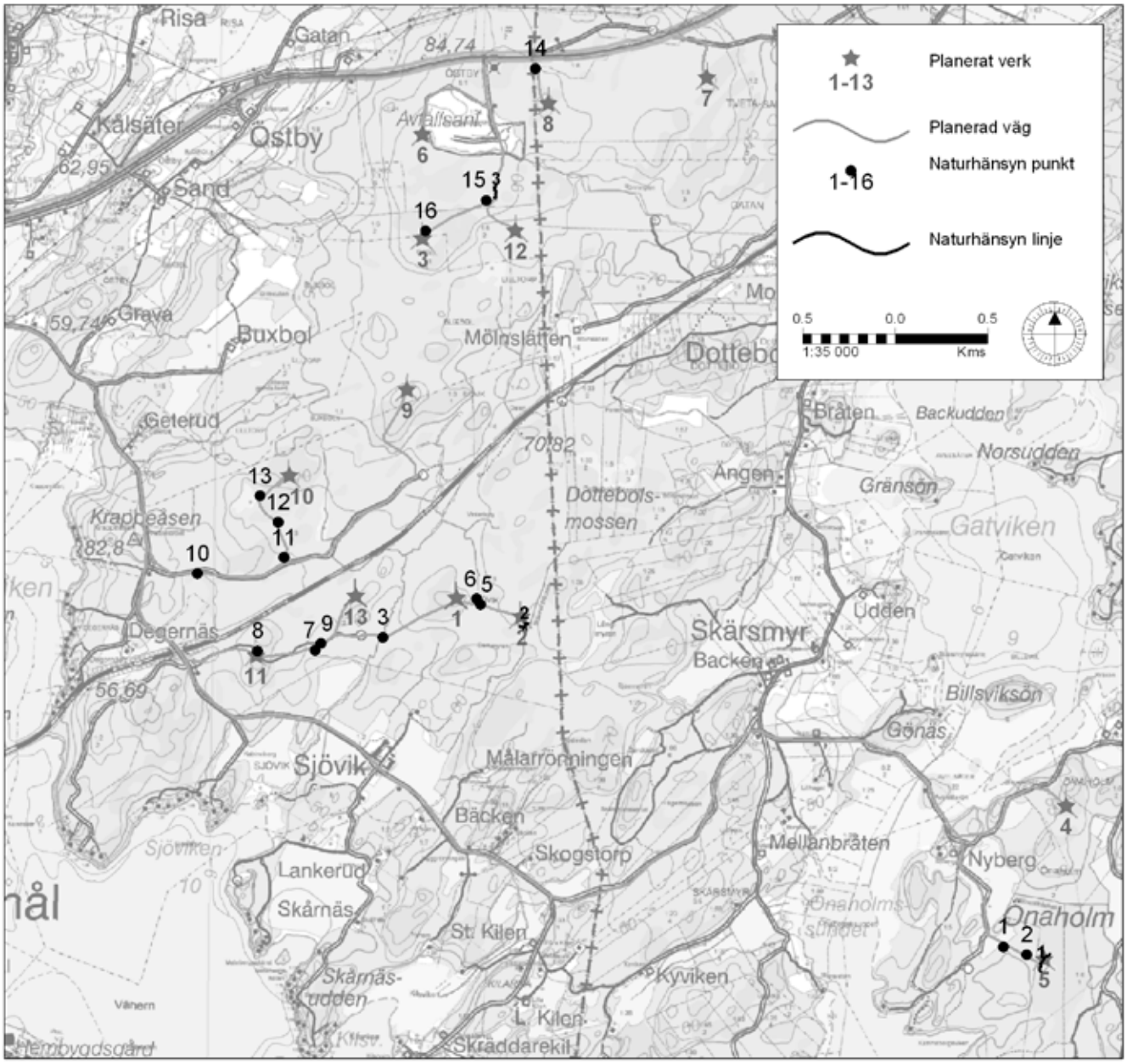

Ill. 4. Resultatet av naturvärdesinventeringen. De naturvärden som registrerades vid utredningen utgörs främst av mindre sumpskogar och våtmarksmiljöer. För en beskrivning av samtliga inmätta punkter hänvisas till Bilaga 1.

Resultat Naturmiljö

Här följer en allmän beskrivning av resultaten av naturvärdesbedömningen. Rekommendationer angående dessa naturvärden finns i avsnittet *Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning* nedan.

De flesta av verksplatserna ligger på hällmarker med tallskog, på hyggen eller i ungskog. Befintliga bilvägar, grusvägar och skogsvägar planeras att användas i stor utsträckning. Större delen av de nya vägdragningarna går genom produktionsskog med gran och tall - både ungskog och mogen skog - och på hyggen. Delar av sträckningarna går dock i lägre partier där man passerar mindre våtmarker, sumpskogar eller fuktig mark. På Önaholm går några partier över odlingsmark.

De naturvärden som registrerats vid inventeringen utgörs främst av sumpskogar och mindre våtmarker med tall, skvattram och tuvull, samt diken, bäckar och övriga fuktstråk, *se illustration 3*. Värdena redovisas på *illustration 4* och listas i *Bilaga 1*.

Våtmarker är viktiga biotoper, både som näringsfällor av främst kväve och som livsmiljö för många växt- och djursamhällen. Våtmarkerna inom detta område är främst sumpskogsområden. Vid Vänern är det sjöstränder som

Ill. 5. Gränsmärke 0909:1 vid verksplats 9. Foto mot nordväst.

dominerar. Våtmarkens växt- och djurliv kan påverkas negativt om man till exempel genom anläggning av väg ändrar de hydrologiska förhållandena.

Ett av de tidigare dokumenterade sumpskogsobjekten ligger i direkt anslutning till verk 5. Denna sumpskog är av typen tallsumpskog med vitmossor och skvattram i fältskiktet. Sumpskogen är påverkad av dikning och varierar i blöthetsgrad. På verksplatsen finns också flera äldre tallar och en del torrakor.

Ett av de diken som registerats ligger i brukad mark där biotopskydd gäller. Detta finns längs vägen till verk 5.

En vägdragning går över miljöstationen som ligger vid E45 och över täckta områden inom denna. Detta behöver utredas i fortsatt arbete.

Resultat Kulturmiljö

Här ges en sammanfattning av resultatet av den arkeologiska utredningen. För en specifik beskrivning av varje enskild lämning hänvisas till *Bilaga 2*. Rekommendationer för att ta hänsyn till dessa finns i avsnittet *Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning* nedan. Registerade lämningar redovisas på *illustration 6*.

Under utredningen registrerades tio gränsmärken som övriga kulturhistoriska lämningar. De har tilldelats nummer 0909:1-10. Flera av dem berörs av exploateringen. Fyra av dessa (0909:7-10) ligger längs en fastighetsgräns vid verk 3 och i närheten av vägdragning mellan verk 3 och verk 12. Ett gränsmärke (0909:1) ligger nära föreslagen vägdragning till verk 9. Se rekommendationer nedan. Resterande gränsmärken (0909:2-6) ligger omedelbart norr och nordväst om verk 10. Möjligen berörs två av dem (0909:4-5) av verkplatsens norra kant. Alla gränsmärkena kan kopplas till gränsen för hemmanet Buxbol, fastighet 1:1.

Ingen av de sedan tidigare registerade fornlämingarna kommer att beröras av den planerade exploateringen.

Resultaten från utredningen, så väl som studierna av historiska kartor, förstärker bil-

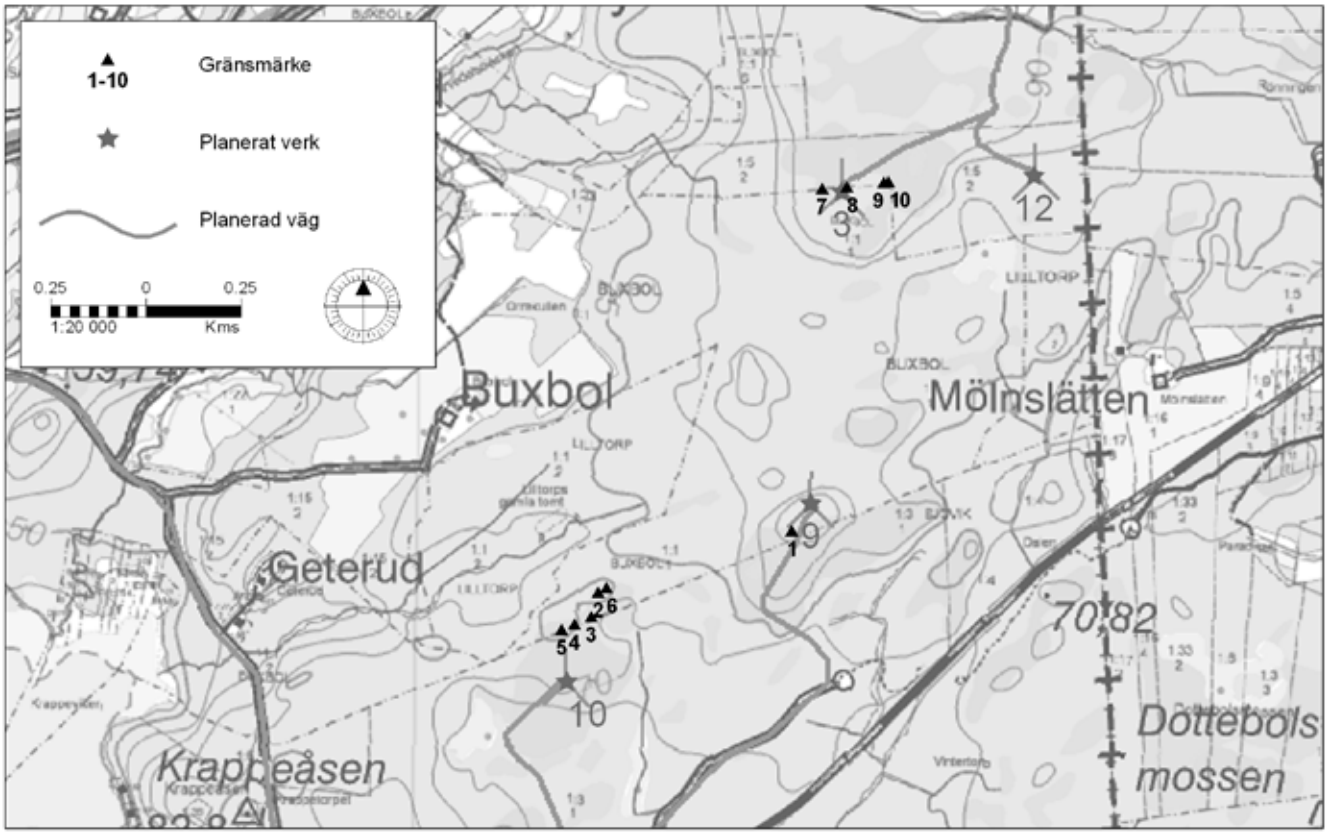

Ill. 6. Kartan visar de gränsmärken som registrerades under utredningen.

den av området som ett utmarksområde. Utmarken kunde bidra till försörjningen för dem som brukade dess olika resurser – tjära, järn, kol, slåtter, bete, vilt och timmer. Frågan om hur intensivt eller extensivt de nu aktuella undersökningsområdena har brukats, är tyvärr inte möjlig att svara på utifrån resultaten från utredningen. Gränsmärkena i sig berättar om vikten av tydliga gränser, och detta har relation till både resursutnyttjande – det är viktigt att inte skatta grannarnas resurser – och maktutövande (beskattning).

Även förekomst av gravar i höjdlägen har uppmärksammats, speciellt vid verksplatserna. Några gravar har inte registrerats inom ramen för denna utredning.

Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning

Sammantaget finns inga högre natur- eller kulturvärden i projektområdet, och om etablering sker med den hänsyn som anges nedan bedöms etableringen kunna ske utan någon större påverkan på naturmiljön och kulturlämningar i området.

Enligt den inventering av höststräcket som utförts bedöms påverkan på sträckande fågel bli liten. Önaholmsområdet bedöms dock som mer känsligt än Sjövikområdet. Bedömningen gäller enbart flyttande fågel och en total bedömning av påverkan på fågellivet kan göras först när häckfågelfaunan undersökts.

Särskild hänsyn

Inför den fortsatta planeringen av projektet bör följande särskilt beaktas. De naturpunkter och linjer texten hänvisar till visas på *illustration 4*.

Bredvid vägen mellan verk 1 och 2 möts två diken (naturpunkt 6). Ett sumpdråg ligger bredvid och sträcker sig bort till det fuktstråk som syns på kartan *illustration 2*. Här bör man undvika sumpdråget och anlägga väg med trumma vid passage av diken.

I kanten av verksplats 2 rinner en bäck med omgivande strandzon. Här bör man hålla minst 20 meters avstånd från bäckfåran och minst 15 meter från den inmätta linjen (naturlinje 2). Vid verk 3 har tallar runt ett fuktstråk lämnats

som hänsyn av skogsbruket. Denna miljö bör lämnas orörd. Vägen till verk 3 och 12 går nära en tallsumpskog (naturpunkt 15 och naturlinje 3) och bör justeras så att den ligger minst 10 meter från sumpskogen på fast mark, söder och öster om sumpskogen. En beväxt skyddszon bör lämnas mellan väg och sumpskog. Flera gränsmärken (lämning 0909:7-10) ligger längs en fastighetsgräns som löper genom verkplats 3 och nära föreslagen vägdraging, *se illustration 6*. Två av dem (lämning 0909:9-10) markerar ett skarpt hörn på fastighetskartan. Håll hänsynsavstånd minst tio meter.

Verk 5 ligger i anslutning till ett sumpskogsobjekt. På platsen finns också flera äldre tallar (naturlinje 1). Av hänsyn till dessa värden bör verket flyttas till annan plats i vindparken. Vägen till verket går över ett dike som omfattas av biotopskydd (naturpunkt 2), vidare över ett dike i skogsmark (naturpunkt 1) och bredvid en grupp grova aspar. Asparna bör sparas i det fall väg dras här.

Vägdragning i delområdet Önaholm bör göras så mycket som möjligt på befintlig väg. Vid ladan som tillhör gården Nyberg bör vägen gå väster om ladan, *se illustration 7*.

Verk 9. Vägdragningen bör flyttas minst tio meter österut för att säkerställa att lämning 0909:1 inte berörs, *se illustration 6*.

Där den befintliga vägen till verk 10 och 9 föreslås rätas, går den över ett fukstråk som bör undvikas (naturpunkt 10). Längs vägen till verk 10 förslås en alternativ sträckning för att undvika ett sumpdråg och en större myrmark/sumpskog, *se illustration 8*. Hänsyn bör visas lämningarna 0909:2-6 som ligger norr om verk 10. Håll hänsynsavstånd till dessa på minst tio meter.

Vägen till verk 3 och 12 går över miljöstationen. Detta behöver samrådas med ansvarig för miljöstationen.

Sydväst om verk 13, vid föreslagen rätning av befintlig väg, ligger ett fuktstråk i en sänka (naturpunkt 7). Vägen kan rätas, men bör då hålla sig i det högre liggande partiet närmast vägen.

Generell hänsyn

Utöver ovanstående finns ett antal värdefulla naturelement och små biotoper spritt i området. Dessa bör undvikas vid exploatering genom generell hänsyn.

Ill. 7. Odlingslandskap och ladugård vid gården Nyberg på Önaholm. Foto från väster.

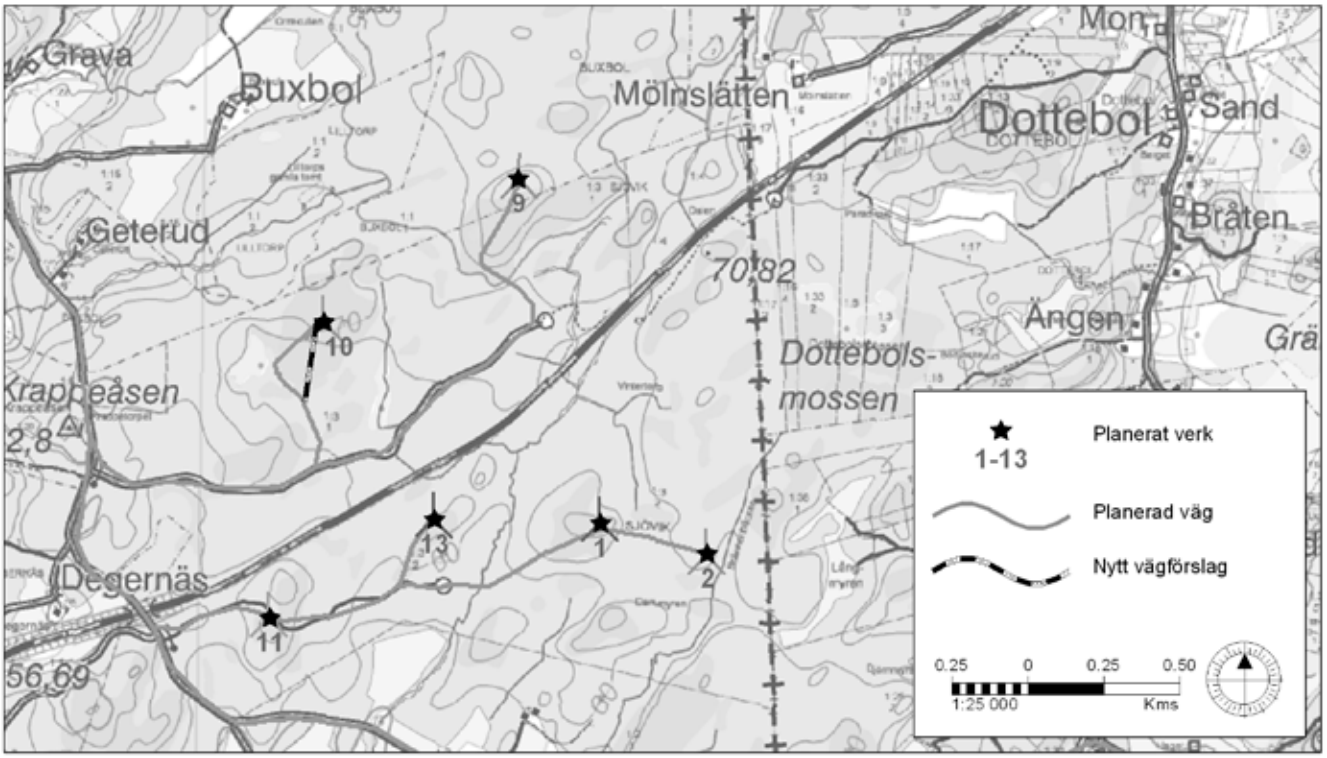

Ill. 8. Förslag till nya vägdragningar.

- Lågor, högstubbar och torrakor. Såväl liggande som stående döda träd är viktiga strukturer för en mängd olika organismer, och utnyttjas exempelvis som födosökslokal och boplats för fåglar och insekter, och som livsmiljö för svampar och lavar. I första hand tillåts träden stå eller ligga kvar. I andra hand kan de placeras i skogspartier kring verksplatserna eller de nya vägarna.

- Äldre träd. Dessa lämnas i största möjliga mån. Där detta inte är möjligt kan träden tas ned och lämnas som död ved för att på så sätt stärka naturvärdena i den kvarvarande miljön. I området finns främst äldre tallar och aspar.

- Bäckar och diken samt fuktstråk mellan myrar och våtmarker. Det är viktigt att undvika förändringar i hydrologin vid anläggning av väg och verksplatser. Passage av bäckar eller diken görs med försiktighet. Att anlägga väg med hjälp av trumma är en lämplig hänsynsåtgärd. För åtgärder i biotopskyddade bäckar och diken (det vill säga diken och bäckar i jordbruksmark) krävs dispens från Länsstyrelsen.

- Våtmarker och sumpskogar. Vid verksplaceringar eller vägdragningar nära våtmarker eller sumpskogar lämnas en beväxt zon mellan verksplats/väg och skyddsobjekt.

- Den hänsyn som lämnats av skogsbruket vid avverkning bör i största möjliga mån få vara kvar. Detta gäller stående och liggande död ved, äldre träd samt vegetation i och kring fuktstråk.

Generell hänsyn bör även visas fornlämningarna och de kulturhistoriska lämningarna, genom att vägområden och verksplatsområden inte bör läggas närmare lämningarna än 10 meter. Marknivån i närheten av gränsmärkena bör inte höjas mer än att dessa fortfarande syns tydligt i terrängen.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Lag om kulturminnen mm (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till Länsstyrelsen.

Rekommendationer inför fortsatt arbete

I MKB för projektet bör häckfågelfaunan i strandnära områden belysas, liksom flyttfågelsträcket.

Även fladdermusfaunan kan behöva belysas. Det är då främst de sjönära partierna som är intressanta, liksom områden med odlingsmark. De barrskogsdominerade områdena tillhör inte de naturtyper som generellt kan anses vara av intresse vad gäller fladdermöss.

Den hänsyn som planeras för att undvika skada på de natur- och kulturvärden som framkommit i denna utredning bör redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen för projektet.

Källor

Litteratur

Gerre, Lars	2008	Fågelinventering Sjövik-Önaholm. Undersökning av höstfågelsträck. Rapport 2008:17. Rio Kulturkooperativ.
Länsstyrelsen	2009	Länsstyrelsernas GIS-tjänst, www.gis.lst.se
Skogsstyrelsen	2009	Skogens pärlor, www.skogsstyrelsen.se.

Kartor

Häradskarta Åmål (J112-62-14)	
Ekonomisk karta	1851
Ekonomisk karta	1964
Generalstabskarta Åmål (J243-62-1)	1894
Laga Skifte Östbyn (15-ÅMJ-16)	1838

Bilagor

Bilaga 1. Registrerade naturmiljöer

Punkt 1 Dike som omfattas av biotopskydd.

Punkt 2 Dike i skogsmark samt grova aspar i hyggeskant.

Punkt 3 Dikespassage där trumma behövs.

(Punkt 4 har utgått)

Punkt 5 Dike i skogsmark. Trumma behövs.

Punkt 6 Diken i skogsmark. Norr om dikena finns ett sumpdråg. Undvik markarbeten här.

Punkt 7 Fuktstråk med bäckfåra nedanför befintlig väg. Undvik sänkan när vägen rätas.

Punkt 8 Fuktstråk invid befintlig väg. Undvik markarbeten och upplag vid byggnation.

Punkt 9 Dike under befintligt väg, i trumma. Förstärkning av vägen bör ske med försiktighet.

Punkt 10 Mindre myrmark med tall. Undvik ingrepp vid vägdragning.

Punkt 11 Fuktstråk med tall och björk. Flera små trummor behövs vid anläggning av väg.

Punkt 12 Vägdragning korsar ett fuktstråk Lägg trumma. Se också alternativt vägförslag.

Punkt 13 Fuktstråk med tall. Undvik detta vid vägdragning. Se också alternativt vägförslag.

Punkt 14 Damm med kaveldun och starrarter.

Punkt 15 Vägdragningen går här nära en tallsumpskog. Vägen bör flyttas minst 10 meter från sumpskogen.

Punkt 16 Vid punkten finns ett sumpstråk med tall.

Linje 1 Linjen markerar gräns mot sumpskogsobjektet i väster. På platsen finns också flera äldre tallar. Placeringen bör strykas eller flyttas till annan plats i vindparken. Om verket ändå anläggs här markerar linjen gräns för markarbeten.

Linje 2 Linjen markerar strandområdet längs en bäck vid verksplats 2. Inga markarbeten bör ske inom 20 meter från bäckfåran eller 15 meter från linjen.

Linje 3 Linjen markerar gräns för tallsumpskog. Väg bör anläggas så att den ligger minst 10 meter från gränsen och på fast mark.

Bilaga 2. Registrerade lämningar

Nr	Typ	Längd	Bredd	Djup/höjd	Antal	Beskrivning	Bedömning
1	Gränsmärke	2,5	2,3	1	1	Bestående av cirka hundra stenar, 0,15-1,0 m stora. Kvadratisk. Stående visarsten i mitten. Oskadad, krön, hyggesmark.	övr kulturhist lämn
2	Gränsmärke	1	1	0,5	1	Bestående av sex stenar, varav en visarsten. Stenar 0,2-0,5 m stora. Oskadad, sluttning, skog.	övr kulturhist lämn
3	Gränsmärke	1	0,5	0,25	1	Bestående av fyra synliga stenar, 0,2-0,4 m stora. Oskadad, sluttning, skog.	övr kulturhist lämn
4	Gränsmärke	0,8	0,6	0,4	1	Bestående av femstenar, 0,2-0,6 m stora. En liten stående visarsten. Oskadad, sluttning, skog.	övr kulturhist lämn
5	Gränsmärke	2	2	0,7	1	Bestående av mer än femtio stenar, 0,1-0,7 m stora. Stående visarsten. Oskadad, krön, skog.	övr kulturhist lämn
6	Gränsmärke	-	-	-	1	Raserat märke, ett antal stenar spridda, 0,2-0,5 m stora.	övr kulturhist lämn
7	Gränsmärke	0,7	0,6	0,5	1	Bestående av ca 10 stenar, 0,2-0,6 m stora. Ingen tydlig visarsten. Oskadad, sluttning, hyggesmark.	övr kulturhist lämn
8	Gränsmärke	0,6	0,5	0,6	1	Bestående av fem stenar, 0,2-0,6 m stora. Ingen tydlig visarsten. Oskadad, krön, hyggesmark.	övr kulturhist lämn
9	Gränsmärke	0,7	0,6	0,5	1	Bestående av minst 10 stenar, 0,1-0,5 m stora, varav en visarsten. Delvis övertorvad. Oskadad, sluttning, hyggesmark.	övr kulturhist lämn
10	Gränsmärke	1	0,6	0,4	1	Bestående av minst sju stenar, en visarsten. Delvis övertorvat. Oskadad, sänka, hyggesmark.	övr kulturhist lämn

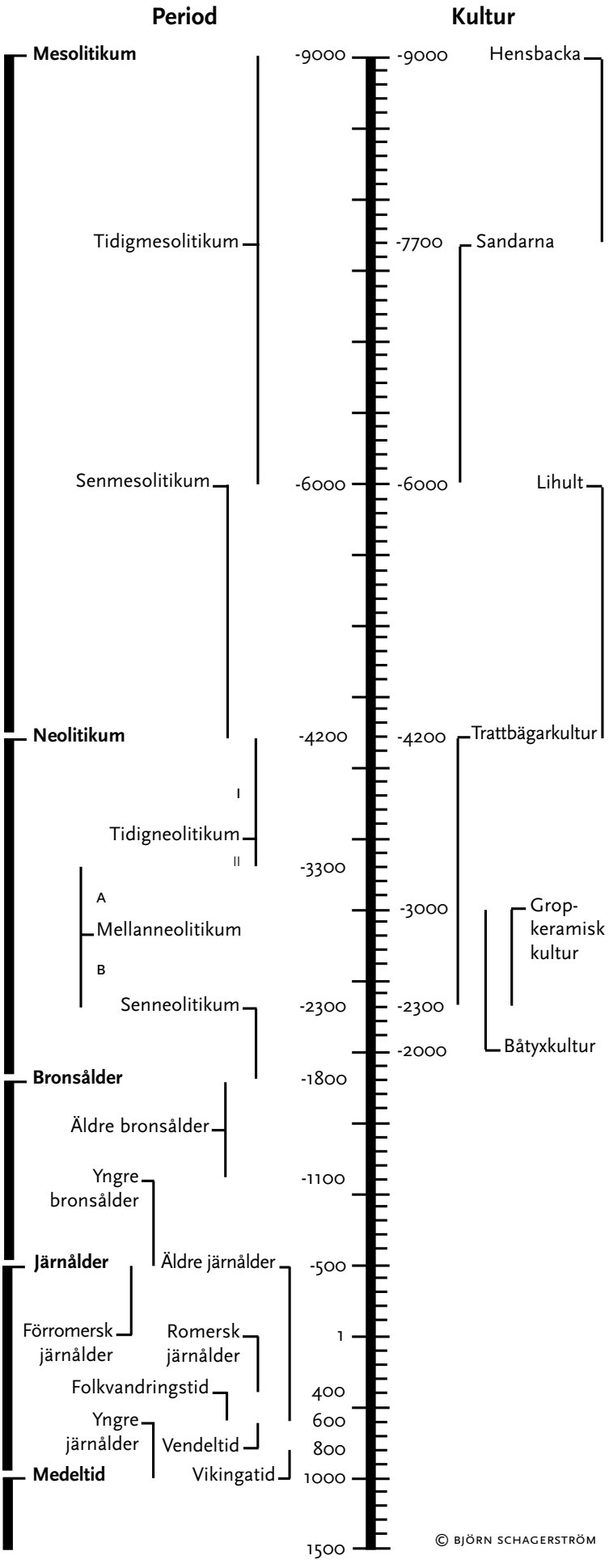
Period
Kultur
Mesolitikum
Tidigmesolitikum
Senmesolitikum
Neolitikum
I
Tidigneolitikum
II
A
Mellanneolitikum
B
Senneolitikum
Bronsålder
Äldre bronsålder
Yngre bronsålder
Järnålder
Äldre järnålder
Förromersk järnålder
Romersk järnålder
Folkvandringstid
Yngre järnålder
Vendeltid
Vikingatid
Medeltid
-9000
-7700
-6000
-4200
-3300
-3000
-2300
-2000
-1800
-1100
-500
1
400
600
800
1000
1500
Hensbacka
Sandarna
Lihult
Trattbägarkultur
Grop-keramisk kultur
Båtyxkultur
© BJÖRN SCHAGERSTRÖM

RIO KULTUR KOOPERATIV ARKEOLOGI

Kulturhistoriska rapporter 48
1652-1897